

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Transnacionální prostor a koncept domova

Lenka Soukupová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářské práce

Transnacionální prostor a koncept domova

Lenka Soukupová

Vedoucí práce:

Mgr. Alena Pařízková, Ph.D.

Katedra sociologie

Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Ráda bych poděkovala svojí vedoucí práce, paní Mgr. Aleně Pařízkové Ph.D., za její odborné a užitečné rady, profesionální přístup a pomoc během vzniku tohoto textu.

Také bych ráda poděkovala svým konverzačním partnerům/kám, kteří byli ochotni se mnou spolupracovat na rozhovorech a umožnili mi výzkum uskutečnit.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 TEORETICKÁ ČÁST	3
2.1 Transnacionalismus a transnacionální migrace	3
2.1.1 Definice a charakteristika.....	3
2.1.1.1 Transmigrant/ka	5
2.1.1.2 Definice a charakteristika	5
2.1.2 Historie perspektivy transnacionalismu.....	6
2.1.3 Transnacionální pole.....	7
2.1.4 Identita, prostor, síť.....	8
2.1.4.1 Významné pojmy transnacionální migrace	8
2.1.4.2 Identita	8
2.1.4.3 Prostor.....	10
2.1.4.4. Transnacionální sociální síť	11
2.2 Domov	12
2.2.1 Proměnlivý význam domova.....	12
2.2.2 Transnacionální domov	14
2.2.3 Domov a identita – prostor - síť	15
2.2.3.1 Umístění identity	16
2.2.4 Význam předmětů v transnacionální migraci.....	17
3 Metodologická část	18
3.1 Metodologie	18

3.2 Výzkumný vzorek	20
3.2.1 Medailonky konverzačních partnerů/ek	21
3.3 Etické aspekty	22
3.4 Limity práce.....	22
3.5 Metody analýzy dat	22
4 Výsledky, interpretace dat	24
4.1 Význam domova	24
4.1.1 Prezentace předmětů	26
4.2 Proměna vnímání domova	27
4.3 Propojení prostorů	29
4.3.1 Rodina.....	29
4.3.2 Remittance.....	30
4.3.3 Majetek	31
4.4 Identita transnacionálního migranta/ky.....	32
4.5 Ukotvení transnacionálních migrantů/ky (?)......	35
5 ZÁVĚR.....	36
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	39
7 RESUMÉ	43
8 PŘÍLOHY	44

1 Úvod

V dnešním globalizovaném světě patří problematika migrace k aktuálním tématům zejména v sociologii a kulturní antropologii. V devadesátých letech se začalo pohlížet na migraci z jiné perspektivy a byl definován nový trend migrace – transnacionální migrace. Transnacionalismus a transnacionální migrace se staly novými interpretačními strategiemi migrace v sociálních vědách.¹ Důvodem této nové konceptualizace migrace se stal fakt, že se začalo upozorňovat na to, že původní a cílová země migranta nejsou oddělenými jednotkami, ale obě tyto jednotky hrají pro migranta významnou roli v jeho životě, jeho každodenní aktivity jsou ovlivňovány činnostmi v obou zemích a migrant svými aktivitami vytváří sociální pole, které obě země spojuje.

Přestože existuje řada studií věnující se transnacionalismu a transnacionální migraci, není v tomto fenoménu prozatím dostatečně věnováno místo konceptu domova a způsobu vytváření identity transnacionálních migrantů/ek, tudíž se snažím přinést nové poznatky v této oblasti. Téma domova a jeho chápání je ovšem podstatné v transnacionální migraci, neboť transnacionální migranti/ky participují jak ve výchozí, tak i v cílové zemi a jejich pojetí domova může být nejasné. Transnacionální migranti/ky jsou zvláštním typem migrantů/ek, pro které může být obtížné identifikovat sebe sama vzhledem k jejich neustálé cirkulaci mezi dvěma i více domovy.

Když jsem se rozhodovala, jaké téma práce zvolit, ovlivnily mě samozřejmě také subjektivní motivy. Téma migrace a migrantů je pro mě zajímavé ze všech perspektiv. Z objektivního hlediska je téma transnacionální migrace aktuální v sociálních vědách, avšak není příliš známé pro jedince, kteří se sociálními vědami nezabývají. Ve svém okolí jsem se setkala

---

¹ Kostlán, David. 2008. Transnacionalismus. Evropské město. In: evropskemesto.cz [online]. [cit 2013-04-10]. Dostupné z:

http://www.evropskemesto.cz/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=494

s reakcemi lidí, kteří absolutně nevěděli o co se jedná a koncept transnacionalismu neznali. Proto mi přijde zajímavé tento koncept více přiblížit i jedincům, kteří se o sociální vědy příliš nezajímají.

Cílem mé bakalářské práce je přiblížit koncept transnacionálního prostoru, ve kterém se transnacionální migranti/ky pohybují, pojednat o konceptu domova, co domov znamená pro transnacionální migranti/ky a jakým způsobem ho vnímají. Domov má pro tyto jedince velký význam, kterému ovšem mohou transnacionální migranti/ky rozumět zcela jinak než typičtí migranti/ky.

Abych dokázala naplnit svůj cíl práce, provedla jsem kvalitativní výzkum, prostřednictvím něhož jsem se snažila přijít na to, co domov znamená pro transnacionální migranti/ky či zda se nějak proměnilo jejich vnímání domova během procesu migrace. Zajímala mě také otázka identity, zejména to, jak transnacionální migranti/ky vnímají sami sebe v jiné kultuře a společnosti a zda se někde cítí ukotveni.

Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. První část je teoretickou částí, v níž představuji nový trend migrace transnacionální migraci a s ní související významné pojmy. V druhé části této kapitoly se věnuji domovu a jeho různým významům. Zároveň propojuji významné pojmy transnacionální migrace s konceptem domova. V závěru poukážu na důležitost předmětů pro transnacionální migranti/ky.

V metodologické části objasním, jaké metody sběru dat jsem použila a z jakého důvodu jsem si vybrala právě tyto metody pro svůj výzkum. Dále detailněji popíši svůj výzkumný vzorek, etické aspekty i limity práce, které se během výzkumu objevily. Na závěr představím zvolenou metodu analýzy dat.

V poslední části se věnuji výsledkům a interpretaci dat, kde jsem svá zjištění rozdělila dle tématických celků, které vytváří také odpovědi na hlavní otázky výzkumu.

2 Teoretická část

2.1 Transnacionalismus a transnacionální migrace

2.1.1 Definice a charakteristika

V posledních dvaceti letech se v souvislosti s migrací začalo hovořit o novém trendu mezinárodní migrace a tímto novým fenoménem je transnacionální migrace, jinak řečeno transnacionalismus. O transnacionální migraci lze hovořit tehdy, kdy jedinci již nežijí pouze uvnitř jednoho státu, ale naopak svými aktivitami tyto hranice státu překračují. Transnacionalismus lze definovat slovy sociálního a kulturního antropologa Stevena Vertovce: *„Transnacionalismus obecně odkazuje k multiplicitním vazbám a interakcím, které spojují lidi nebo instituce napříč hranicemi národních států“* (Vertovec 1999: 1).

Sociolog Csaba Szaló definuje transnacionální migraci takto: *„Transnacionální migrace je centrálním pojmem teorií, podle kterých je novým trendem procesů migrace vznik transnacionálních sociálních polí propojující původní a nová místa pobytu přistěhovalců.... teorie transnacionální migrace se nevyčerpávají interpretací udržování přes-hraničních sociálních vztahů přistěhovalců s jejich původním domovem“* (Szaló 2007: 7).

Sociální a kulturní antropoložky Linda Basch, Nina Glick-Schiller a Cristina Szanton-Blanc definují transnacionalismus jako *„sociální proces, ve kterém migranti/ky operují v sociálních polích, které překračují geografické, politické a kulturní hranice“* (Basch et. al. 1995: 48).

Transnacionalismus a transnacionální migraci lze definovat jako interpretační strategie, které se vymezují vůči metodologickému nacionalismu a který pojímá transnacionální migranty/ky jako jedince udržující přes-hraniční vazby se zemí svého původu a svými aktivitami vytvářejí transnacionální sociální pole, které spojuje obě země (Szaló 2007, Basch et. al. 1995).

Vypadá to, že transnacionalismus je všudypřítomný, neboť zájem o tento

fenomén je evidentní především prostřednictvím vzrůstajícího počtu publikací, konferencí či projektů, stejně tak i oborů zabývajících se genderovými, mezinárodními či kulturními studii. Stále více autorů i autorek ve svých publikacích či odborných článcích naznačuje, že migranti/ky se neusazují natrvalo jen na jednom místě a i přestože se usadí trvale na jednom místě, stále udržují dlouhodobé ekonomické, politické i sociální vazby se svými výchozími zeměmi. V té době se začalo hovořit o fenoménu transnacionalismu, jenž vystihuje aktivity, při kterých migranti/ky nepřerušují veškeré vazby se svojí výchozí zemí, ale jsou schopni participovat na sociálním i kulturním životě obou (i více) zemí (Szaló 2007).

Dle Vertovce (2009) je transnacionalismus založen na řadě rozlišných předpokladů jako je sociální morfologie, druh vědomí, způsob kulturní reprodukce, přístup ke kapitálu, politická angažovanost a (re)konstrukce místa či lokality. Všechny tyto předpoklady vykreslují transnacionalismus jako fenomén, který je schopen přesahovat hranice jednoho či více států. Kromě toho je transnacionální migrant/ka schopen/a se identifikovat s více než jednou identitou a pomocí transnacionálních sítí i komunikačních prostředků rozvíjí a podporuje svoji rodinu, příbuzné i svoji rodnou zemi.

Transnacionální migrace nevytyčuje přesné hranice státu a připouští, že je migrant/ka schopen/a participovat ve dvou i více státech a zároveň se tímto ohrazuje oproti metodologickému nacionalismu, který určuje přesné a neměnné hranice státu. Podstata kritiky metodologického nacionalismu spočívá v názoru, že jednotlivé společnosti a kultury nejsou uzavřené systémy a koncepty, které reflektují kulturní rozdíly, nýbrž sociální konstrukce, reflektující distribuci moci definující tyto kulturní rozdíly (Basch et. al. 1994: 32).

2.1.1.1 Transmigrant/ka

2.1.1.2 Definice a charakteristika

Transnacionální migrant/ka není tedy typický/á přistěhovalec/kyně. Typickým přistěhovalcem/kyní míním migranta/ku, který/á změnil/a místo svého pobytu, avšak neudrhuje žádné vazby se svojí rodnou zemí a ani jeho/její aktivity nezasahují do této země. Každodenní aktivity a rozhodování transnacionálního migranta/ky jsou ovlivněny jak výchozí, tak i cílovou zemí a tzv. transmigrant/ka si buduje sociální sítě i kulturní praktiky spojující obě dvě země.

Sociolog Csaba Szaló popisuje život transmigrantů/ek takto: *„Situace každodenního života transmigrantů v sobě zahrnuje životní podmínky jejich původního domova a zároveň podmínky jejich nového domova. Tím vzniká nové sociální pole zkušeností a sociálních vztahů“* (Szaló 2007: 116).

Transmigranti jsou migranti, kteří se zabydlují ve „třetím“ prostoru transnacionálních sítí (Baršová, Barša 2005). Významné v konceptu transnacionální migrace je právě to, že transnacionální migrant/ka se nevzdává kontaktů a vazeb na zemi svého původu, ale je schopen je rozvíjet a udržovat i pomocí různých aktivit, kterými participuje jak v zemi svého původu, také i v nové zemi.

Aktivitami transnacionálních migrantů/ek, které zasahují jak do výchozí i cílové země se zpravidla rozumí vazby na zemi jejich původu a jejich životním světem se tak stává transnacionální sociální pole propojující místa jejich nového a původního domova (Szaló 2007). Transnacionální migranti/ky k takovému propojování používají rozličné praktiky a významné činnosti pro udržování si vlastní identity - např. pravidelná setkání s transnacionálními migranty/kami stejného původu, dodržování tradic ze země původu, způsob stravování či sociální a kulturní činnosti (např. stolování) (Philipp, Ho 2010).

Významnou roli pro udržování sociálních vztahů s místem původu transnacionálního migranta/ky hraje rozvoj komunikačních i dopravních technologií, které jedinci usnadňují styk s jeho rodinou, příbuznými či přáteli

v rodné zemi. Přestože lze transnacionální migraci označit za nový fenomén, je možné namítnout, že sociální, ekonomické či politické vazby mezi transnacionálními migranty/kami a jejich zeměmi původu existovaly ještě před tím, než byl tento koncept ustanoven a takovéto vazby byly vždy udržovány mezi výchozí a cílovou zemí.²

2.1.2 Historie perspektivy transnacionalismu

Za úplně první výzkum transnacionálních migrantů/ek je považován výzkum Williama I. Thomase a Floriana Znanieckiho, kteří v roce 1918 – 1920 zkoumali polské sedláky v Americe. Tato klasická studie osobních dokumentů se řadí mezi studie transnacionálních migrantů/ek proto, že ukazuje jak migrace ovlivnila život samotným polským přistěhovalcům, ale také jejich rodinám, jež zůstali v Polsku (Stanley 2010).

Na přelomu osmdesátých a devadesátých let antropologové začali zkoumat samotný proces migrace a soustředili se na prostředí původních domovů aktérů migrace, což přispělo k vytvoření argumentu teorie transnacionální migrace – transnacionální migranti nenechávají svůj původní domov za sebou, ale mají souběžně dva domovy, které jsou propojené určitými vazbami (Szaló 2007).

Hlavní zásluhu na rozvoji transnacionální teorie migrace má trojice antropoložek Linda Basch, Nina Glick-Schiller a Cristina Szanton-Blanc, které vydaly v roce 1994 monografii *National Unbound* (1994), v níž přicházejí s novou interpretací migrace. Ve své monografii představují výzkum života karibských a filipínských migrantů v New Yorku, kteří nejsou zakořeněni jen na jednom místě, ale prostřednictvím jejich aktivit se hranice obou států prolínají a migranti tak nežijí uvnitř jen jednoho státu. Lze říci, že hranice pro ně prakticky neexistují.

---

² Pospíšilová, Radka. 2009. Analýza: Transnacionální migrace. In: demografie.info [online]. [2013-04-10]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=661

2.1.3 Transnacionální pole

Významným pojmem v transnacionální migraci je transnacionální pole, neboť transnacionální migranti/ky v takovém poli působí. Vlivem globalizace a migrace nedochází k přesnému vymezení sociálního a geografického prostoru a vznikají tak transnacionální sociální pole, která jsou vytvářena na mnoha úrovních: od globálních politických a ekonomických institucí po lokální sociální sítě individuálních aktérů a jejich rodin (Szaló 2007). Transnacionální pole lze tedy chápat jako pole proměny kulturních praktik, zkušeností, interpretací a identit migrantů/ek, tedy pole, ve kterém se transnacionální migranti/ky pohybují mezi dvěma a více prostory. Taková pole jsou výsledkem každodenních praktik transnacionálních migrantů/ek (Szaló 2007).

Transnacionální pole jsou utvářena skrze světy transnacionálních migrantů/ek, které jsou schopné zasahovat do více lokalit a zároveň se zaměřují na působení transnacionálních vlivů a na formování či vyjadřování sociálních identit přistěhovalců. Transnacionální migranti/ky jsou v těchto lokalitách fyzicky přítomni/y a tato místa představují důležitý kontext pro jejich jednání (Klvaňová 2009). Sociální pole formování identit je vždy tvořeno diskursivními praktikami sebe-pojetí, výroky a příběhy, které o nás šíří druzí, což nám slouží k sebe-interpretaci a pomáhá nám zajistit komunikaci s příbuznými a přáteli, kteří žijí jak v původním, tak i novém domově či zemi (Szaló 2007). Tímto způsobem jsou tedy do aktivit transnacionálních migrantů/ek v rámci transnacionálního sociálního pole vtaženy obě dvě, ale i více zemí, neboť transnacionální migranti/ky tak překračují hranice nejenom státu, ale i kultur a různých společností. Kromě toho, je transnacionální migrant/ka schopen/a se identifikovat s více než jednou národní identitou a dochází k vytvoření transnacionálního sociálního pole.

2.1.4 Identita, prostor, síť

2.1.4.1 Významné pojmy transnacionální migrace

V této části se snažím přiblížit, jak identita, prostor i síť zasahují nejen do migrace, ale především do transnacionální migrace a jakým způsobem jsou všechny tyto tři pojmy integrovány do aktivit transnacionálního migranta/ky a stávají se tak podstatnou součástí v konceptu transnacionální migrace.

2.1.4.2 Identita

Identita hraje význam v otázce integrace minorit do majoritní společnosti, neboť se může stát limitem integrace jedince. Takovým limitem jsou jednotlivé postoje aktérů a významy připisovány kulturním prvkům. Identita se tak stala kategorií, která by měla legitimizovat jedince či skupiny v boji za uznání (Bittnerová, Moravcová 2011). Identita pro migranta hraje roli především proto, že odkazuje k subjektivnímu ztotožnění s určitou společností dané země (Rákoczyová, Trbola 2009).

Volba identity je proces poznamenaný řadou objektivních a subjektivních faktorů. Jedná se o proces, který je vymezen historicko – kontinuálním prožíváním vlastního sebepojetí a uskutečňuje se pomocí uvědomování si historických kořenů. Identita má dvě dimenze – etnickou a občanskou. Etnickou identitou příslušníci sdělují společné kulturní hodnoty, slaví stejné svátky. Občanská identita je předurčena příslušností ke státu a podřízeností jeho administrativního aparátu (Bittnerová, Moravcová 2011).

Sociologové i antropologové pracují s rozlišnými koncepty identity a identita je také rozdílně interpretována. Např. kanadská antropoložka Joana Rummens (2003) rozlišuje tři roviny identity, z kterých posléze vycházím v analýze výzkumu:

- 1) formování identity
- 2) konstruování identity
- 3) vyjednávání identity

První rovina zahrnuje osobní představy jedince o sobě („self image“) a formování individuálního sebepojetí („self koncept“). V rámci druhé roviny si jedinec uvědomuje svou sounáležitost v rámci kultury. Třetí rovina navazuje na politickou povahu identifikačního procesu, kde je jedinec naváděn k vyváření a vyjednávání identity za pomoci jeho interakcí v rámci skupiny (Bittnerová, Moravcová 2011).

Pro transnacionálního migranta/ku může nabývat identita zcela jiný význam, neboť jedinec je ovlivňován životem i svými aktivitami v obou zemích a pojetí identity se tak pro transnacionální migranty/ky může stát obtížným úkolem.

Identita je schopna ovlivnit jedincovo integraci do nové společnosti, avšak schopnost jedince začlenit se do nové společnosti ovlivňuje také jeho znalost nového prostředí, daných norem či pravidel společnosti, navazování nových vztahů či znalosti jazyka dané země. Při takovéto integraci může být pro migranta/ku obtížné zachovat si svoji národní identitu (Bittnerová, Moravcová 2011). Transnacionální migrant/ka ovšem žije v transnacionálním poli, do kterého zasahuje země jeho původu i cílová země, proto je jedinec schopen vytvořit si několik různých identit, s kterými poté podle svého uvážení zachází a tudíž nevnímá svoji identitu jen jako příslušnost k určitému národu.

Hlavním referenčním rámcem pojmu transnacionální identity nejsou národní hranice, ale každodenní jednání a životní svět přistěhovalců (Szaló 2007). Přestože transnacionální migranti/ky participují na politických či ekonomických institucích své nové země, také participují na politických či ekonomických institucích své původní země a právě tato dvojí integrovanost jim zabraňuje pojmání transnacionálních identit jako identit národních. Národní identitu lze definovat jako pozitivní vztah jedince k jeho národu (Carey 2002). Identity formují naše vztahy jak k sobě samým, tak i k ostatním jedincům tím, že zvýznamňují naši příslušnost k určitým společenstvím, která však nemusí být nutně společenstvími žité příslušnosti každodennosti (Szaló 2007).

U transnacionálních migrantů/ek může dojít k tomu, že vzniknou tzv. smíšené či dvojí identity prostřednictvím jejich udržování vazeb a příslušnosti ke společnostem obou zemí. Migrantovo příslušnost k přijímací společnosti vyjadřují plány ohledně délky setrvání v zemi a pocity, do jaké míry se v dané zemi integrovali. V oblasti identity lze za indikátor příslušnosti ke společnosti považovat sebe-pojetí jednotlivce v dichotomii „cizinec – domácí“ (Rákoczyová, Trbola 2009).

2.1.4.3 Prostor

Prostorovost je jedna z důležitých dimenzí sociálních vztahů, která způsobuje a reguluje jednání migrantů/ek a zároveň je jimi aktivně utvářena. Vlivem globalizace a migrace dochází k rostoucímu rozpojování sociálního a geografického prostoru, přičemž sociální prostor expanduje do více geografických prostorů, a vznikají tak transnacionální sociální prostory (Pries 1999).

Transnacionální prostor je kombinací vazeb, pozic v sítích a organizací, které sahají napříč hranicemi více států. Tyto prostory představují dynamické sociální procesy. Kulturní, politické a ekonomické procesy v transnacionálním prostoru zahrnují nárůst, užití a realizaci různého druhu kapitálu (ekonomického, lidského či sociálního). Transnacionální prostor je tvořen různými formami zdrojů, ale především prostorově mobilními i nemobilními jedinci (na jedné straně) a regulacemi působené v národních státech (na druhé straně) (Szaló 2007). Prostor tak tvoří nejen rozličné vazby a procesy, ale také transnacionální migranti/ky, pro které je prostor jako by bez národních hranic.

Transnacionalismus se překrývá s globalizací, avšak má limitující rámeček. Zatímco globální procesy jsou decentralizovány od území národních států a odehrávají se ve světovém kontextu států, transnacionální procesy zahrnují dvě a více národních států a expandují do transnacionálního prostoru (Faist 2000).

Massey (2005) rozděluje prostor do tří dimenzí - prostor jako produkt vztahů, jako sféra možností a prostor vždy pod konstrukcí. Prostor je produkt vztahů, proces, který nikdy nekončí a je stále vytvářen, tudíž je prostor otevřený a v tomto otevřeném interakčním prostoru se vždy vytváří spojení, umístění i vztahy. Prostor je produkt vztahů a proto v prostoru musí být rozmanitost. Prostor nikdy nemůže být kompletní, všechny vztahy v něm jsou ustanovené a v prostoru je kdekoliv spojováno s jakýmkoliv místem.

Faist (2000: 192 - 195) se také zmiňuje, že existují přinejmenším tři druhy transnacionálního prostoru, které je třeba rozlišovat - transnacionální reciprocita v malých skupinách (příbuzenské vztahy), transnacionální výměna závazků a očekávání jedinců a transnacionální sounáležitost. Reciprocita může být viděna v remitencích posílaných do země původu migranta. Transnacionální výměna zahrnuje neustálou cirkulaci jedinců, zboží, různých předmětů, ale i informací mezi výchozí a cílovou zemí. Transnacionální sounáležitost zahrnuje komunity, ve kterých dochází k situacím, kdy migranti jsou propojeni silnými vazbami napříč prostorem a časem (Faist 2000). Všechny tyto faktory napomáhají transnacionálním migrantům/kám participovat na aktivitách jejich cílové i výchozí země a více tyto aktivity a vazby mezi zeměmi rozvíjet.

Do transnacionálního prostoru jsou zahrnuti jak samotní transnacionální migranti/ky, tak jejich rodiny, příbuzní ve výchozí zemi, vazby mezi nimi i aktivity týkající se transnacionálních migrantů/ek. Prostor představuje dynamický proces, kteří si transnacionální migranti/ky sami utvářejí a jenž pro ně nemá hranice.

2.1.4.4 Transnacionální sociální síť

Je zřejmé, že nejen migranti, ale zejména transnacionální migranti/ky udržují určité vazby se svojí původní zemí, ať už se jedná o dopisování či peněžní převody. Navíc prostřednictvím zrychlujících se komunikačních prostředků a forem dopravy lze snadněji udržovat kontakt mezi výchozí a

cílovou zemí a aktivity transnacionálních migrantů/ek vytvářejí jednotné, sdílené transnacionální pole jednání.

Na význam sociálních sítí upozornil americký sociolog Alexander Portes (2002), dle jehož názoru spočívá význam sociálních sítí ve spojitosti s etnickou solidaritou. Transnacionální sociální sítě spojují transnacionální migranty/ky s těmi, co nemigrují, tedy jedince z cílové a výchozí země. Jedná se o přátelské, rodinné, společenské i etnické vazby. Do sociálních sítí jsou zapojeni nejen jednotlivci, ale celé rodiny, příbuzenské či přátelské skupiny (Szaló 2007). Transnacionální sociální sítě jsou významné v procesu migrace, neboť v jejich rámci vzniká sociální kapitál, který pomáhá transnacionálním migrantům dosáhnout svých cílů. Transnacionální sociální sítě umožňují mobilizovat zdroje potřebné k migraci, integraci a následném udržení se v novém prostředí (Szaló 2007).

Transnacionální sociální sítě poskytují důležité zdroje informací, sociální i finanční pomoc a velmi často i psychickou podporu při řešení různých problémů. Sociální sítě navíc zprostředkovávají směrem k přistěhovalcům sociální identity nejrůznějších podob. Sebe-pojetí přistěhovalců je formováno různými, mnohdy konfliktními příslušnostmi, které jsou artikulovány v diskurzech sahajících od náboženství přes etnicitu a lokální patriotismus až k politickým ideologiím (Szaló 2007). U transnacionálních identit dochází k propojení národních, lokálních, etnických i náboženských identit napříč více státy.

2.2 Domov

2.2.1 Proměnlivý význam domova

Speciální místo pro transnacionální migranty/ky zaujímá význam domova a jeho chápání, neboť v rámci migrace i transnacionální migrace se mění identita transnacionálních migrantů, jejich pojmání prostoru i sítí. Pro transnacionální migranty/ky tak může být obtížné identifikovat význam domova či to, kde se pro ně domov nachází, neboť nejsou typickými migranty a tudíž

vnímají identitu či prostor odlišným způsobem, který jsem přiblížila na předchozích stránkách. V této části se budu věnovat domovu a jeho možným významům pro transnacionální migranty/ky a jak tito jedinci svůj význam domovu přiřkládají.

Domov představuje pro transnacionální migranty/ky, a nejen pro ně, velmi významný faktor, kterému ovšem každý jedinec přiřkládá zcela rozdílný význam. Na domov lze pohlížet ze dvou perspektiv - jako pocit přináležení či jako místo nebo-li fyzický prostor.

Pro některé jedince domov představuje fyzický prostor či fyzickou strukturu domu, místo každodenního života, kde jedinec tráví svůj čas. Domov se tak pro tyto jedince váže k určitému místu či budově. Při chápání domova jako pocitu přináležení můžeme říci, že každý jedinec má potřebu někam patřit či někde se cítit „doma“. V tomto případě nemusí být jedincovo pociťování vázání k fyzickému prostoru a domov pro něj nemusí představovat fyzické místo či budova, ale např. jeho země, rodina či přátelé.

Pokud jedinci neustále migrují napříč zeměmi, může být pro ně chápání domova ve smyslu patření někam velmi obtížné, což také platí pro transnacionální migranty/ky, kteří neustále dopravně cirkulují mezi více státy (Szaló 2007).

Domov tedy není jen fyzická budova, ale místo, které nese osobní a sociální význam. Je to místo, kde žijeme, ale také místo naplněné našimi pocity. Náš koncept domova může být vytvářen našimi vzpomínkami na dětství, současnými zkušenostmi či ideály do budoucna. Některým jedincům se pod pojmem domov značí vztahy či souvislosti vzniklé v prostoru a čase nebo útočiště před nežádoucími vlivy (Massey 2005). Fyzická forma domova a představy o domově jsou ve vzájemné souvislosti, neboť fyzická forma domova je závislá na tom, jakým způsobem si jedinec představuje, že by měl domov vypadat, a naopak - představy domova jsou ovlivněny její fyzickou formou (Blunt, Bowling 2006). Domov lze chápat jako vztah mezi fyzickou formou domova a pocity, které máme k této formě.

Domov je také místo schopné vytvářet identitu lidí prostřednictvím jejich vzpomínek, předmětů z dětství či pomocí různých aktivit. „Každý z nás se narodil a vyrostl někde, a musí proto odněkud pocházet - měl by být někde zakořeněný“ (Szaló 2006: 147). Cílová země migranta/ky může, ale nemusí být jedincem pojmána jako místo, kde se cítí doma, neboť toto místo zůstává pro migranty/ky stále novým i neznámým místem. Zároveň v dnešním značně globalizovaném světě mohou migranti/ky udržovat intenzivní vztahy spojené s jejich společnostmi v zemi původu (Philips, Ho 2010). A právě tyto vztahy mohou ztížit jedincovo chápání a vnímání domova.

2.2.2 Transnacionální domov

Příznačné pro transnacionální migraci je měnící se vztah mezi migranty/kami a jejich domovy. Zkušenosti a prostorové představy transnacionálních migrantů/ek se točí kolem domova v mnoha různých podobách: vztah mezi domovem a vlastí, existence více domovů, vytváření rozmanitých domovů, prolínání se domova, vzpomínek, identity a přináležitosti.

Většina transnacionálních migrantů/ek má rozmanité, ale i nejednoznačné představy o svém domově. Vztah transnacionálních migrantů/ek k jejich domovu je vytvářen vzpomínkami i jejich každodenním životem. Domov je pro ně prostor, který je tvořen v průběhu měnícího se spojení mezi cílovou a výchozí zemí. Domov pro transnacionální migranty/ky není jen transnacionální pole a praktiky v něm, ale zvláštní životní podmínky, v kterých jedinec žije v zemi původu a které jsou schopny ovlivnit jeho vnímání domova (Al – Ali, Koser 2002).

Transnacionální migranti/ky se často vracejí do svých zemí původu a to z mnoha důvodů: stesk po domově, úspěch či neúspěch v cílové zemi, rodinné důvody, odmítnutí žít v cizí zemi a mnoho dalších důvodů (Blunt, Dowling 2006).

Právě stesk po domově hraje v tomto procesu významnou roli. Transnacionální migranti/ky, kterým se stýská po domově, touží zejména po

jedincích a místech, kteří pro ně ztělesňují domov. Mnoho transnacionálních migrantů/ek se domů nevrací natrvalo, ale pouze zasílá svým rodinám určitý obnos peněz a do své rodné země jezdí jen na návštěvy. Stejně jako zasílání obnosu peněz, transnacionální migranti/ky jsou zahrnuti do obchodu i výměny dárků mezi zeměmi. Důvodem cest do země původu migranta může být také účast na místních rituálech spjatých s životním cyklem (např. svatba, pohřeb) (Blunt, Dowling 2006).

2.2.3 Domov a identita - prostor – transnacionální sociální síť

To, že identita, prostor a síť zasahují a jsou součástí migrace i transnacionální migrace jsem přiblížila v předešlé části. Všechny tyto tři složky hrají ale také významnou roli v pojmání a vnímání domova, neboť jeho přítomností žijeme a o jeho budoucnosti neustále přemýšlíme (Laštovková 2006).

V rámci migrace dochází v životě migranta k různým sociálním a kulturním proměnám. Jedinec se musí vyrovnat nejen se změnou prostředí, ve kterém se nachází, ale také může dojít ke změně sebe-pojetí jedince způsobenou právě obměnou prostředí. Migrantovo nové zkušenosti, nová interpretace vzpomínek dohromady s novými zkušenostmi, to způsobuje, že naše sebe-pojetí není stejné v čase, ale neustále se proměňuje (Szaló, 2006: 151).

Identita migrujících jedinců se může v průběhu integrace do nové společnosti měnit. Dle Moravcové (2011) je identita proměnnou, která je schopná významně ovlivnit integraci minorit do majoritní společnosti a naučit majoritní společnost respektovat odlišnosti minorit. Sociální integrace a s ní spojená případná změna identity je velice složitý proces, který je ovlivňován řadou faktorů. Mezi takové faktory patří schopnost jedinců integrovat se do nové společnosti, ale také ochota a podmínky majoritní společnosti, jež jsou migrantům nastavovány např. přistěhovalecká politika či postoje veřejnosti (Rákoczyová, Trbola 2009: 34).

Existuje zvláštní forma skupinové identity, prostřednictvím které se jedinci cítí být mezi sebou vzájemně svázáni či propojeni bez ohledu na fyzický kontakt. Příčiny takových pocitů může být např. to, že hovoří stejným jazykem, udržují stejné zvyky, mají společnou historii, žijí nebo mají vztah k určitému místu (Vlachová, Řeháková 2004).

Domov představuje symbolický objekt, který souběžně zastupuje jak místa pobytu, jako jsou například pokoje, zahrady, města, tak symbolické atributy místního způsobu života, jimiž jsou přátelé, rodiče, hudba, jídlo, jazyky a zvyky (Szaló 2006). Právě tyto symbolické atributy je schopen si jedinec vytvořit i v nové společnosti, k čemuž mu samozřejmě pomáhají jedinci stejného či podobného původu. To odkazuje k tomu, že domov není pro transnacionálního migranta ukotven jen v jednom prostoru tvořeném národními hranicemi a tudíž jedním státem, ale prostor i domov se tak stává pro transnacionálního migranta/ku neohrazeným.

To, jak transnacionální migrant/ka vnímá svůj domov a jaký mu přiřkládá význam ve svém životě zcela jistě ovlivňují rozličné sítě, které ho s domovem spojují. U transnacionálních migrantů/ek je specifické to, že jejich vazby, ať už jsou jakékoliv, ovlivňují jejich každodenní aktivity (Szaló 2007).

V současnosti jsou vztahy lidí k domovu složitější, neboť stále více jedinců migruje mezi zeměmi a nejsou usazeni na jednom místě. Přestože v cílové zemi nemá jedinec územní základy kultury, vytváří si migrant/ka vlastní kulturní zvyky a praktiky, které ho takto spojují s jeho zemí původu. Klíčovou roli zde také sehrávají vzpomínky a představy míst, na nichž tito lidé aktuálně nepobývají (Szaló 2006).

2.2.3.1 Umístění identity

Právě domov zachovává místo identity, neboť domov je takovým skladištěm symbolů identit – jako např. opatrované domácí předměty, které slouží jako osobní znak sebe sama. Tyto předměty mohou být využívány k přeměně nového domu na starý domov. Taková personifikace nových obydlí skrze osobní předměty je důležitá při vytváření smyslu identity jedince.

Transnacionální migranti/ky tak mohou svoji přináležitost pociťovat jak k zemi svého původu, také i nové, hostitelské zemi, kde jsou schopni prostřednictvím různých předmětů či zachováváním tradic udržet si svoji identitu a zároveň se snažit integrovat do společnosti hostitelské země.

Rodinné objekty mohou vyvolávat pocity familiárnosti a smysl stability aby zabránily pocitům odcizení na novém místě. Konzumace jídla a způsob stravování hraje významnou roli při vytváření domova a zároveň znamenají spojení s novým domovem (Philipp, Ho 2010). Transnacionální migrant/ka tak může mít dva domovy, ke kterým je nějakým způsobem připoután/a či je v nich ukotven/a.

2.2.4 Význam předmětů v transnacionální migraci

Významná může být také volba a umístění předmětů uvnitř domu. Například nábytek je schopen vytvořit z fyzického objektu místo, kde se migranti/ky cítí „doma“ a stává se tak rodinným či domácím symbolem. Stejně tak vystavování fotografií umožňuje vytvářet smysl domova, neboť pomocí těchto předmětů se cítíme útulně a příjemně. Kromě toho sledování a vystavování fotografií spojuje jedince s členy rodiny a přáteli, kteří žijí na odlišných místech v jiných zemích. Shromažďování takových předmětů a dokumentů slouží k tomu, abychom si připomněli, kým jsme v minulosti byli, ale také to, kým jsme nyní. Navíc nám tyto předměty mohou posloužit k odhalení naší identity, neboť jsme schopni formulovat to, kým už nejsme a uvědomit si to, kým chceme být (Szaló 2006).

Domov je používán, aby podporoval smysl spojitosti a určení sebe sama a tak se stává místem vzpomínek naplněných předmětů připomínající rodinu, přátele a významné události (Blunt, Dowling 2006). Architektura a design nábytku a předmětů vytvářejí širokou škálu představ o domově. Proto, aby se transnacionální migranti/ky cítili „doma“ v hostitelské zemi, je mnohdy nutné, aby si s sebou přinesli předměty, které pro ně znamenají a reprezentují „druhý domov“ v zemi jejich původu. Pomocí těchto předmětů transnacionální migranti/ky ukazují to, čím se stali a potvrzují svoji identitu. Transnacionální

migranti/ky tedy pociťují domov jako prostor vytvářený interakcemi a objekty symbolizující jejich dvojí příslušnost (Blunt, Dowling 2006).

Přesto je vztah transnacionálních migrantů/ek k jejich domovu často velmi nejasný – na jedné straně koncept domova poskytuje význam hustých sítí i sociálních, politických a kulturní identit uvnitř nového kontextu. Na druhé straně je mnoho transnacionálních migrantů/ek analyzováno v důsledku ekonomického narušení, politické represe, nebo násilných konfliktů v jejich zemích původu. Vztah transnacionálních migrantů/ek k jejich domovu je proto často definován jako touha po přeměně, politické změně v důsledku nostalgie, spojitosti a tradice (Al – Ali, Koser 2002).

3 Metodologická část

3.1 Metodologie

V teoretické části jsem se snažila přiblížit koncept transnacionální migrace jako takový, ale zaměřila jsem se také zejména na to, jakým způsobem mohou transnacionální migranti/ky vnímat domov a jakým způsobem si utvářejí svoji identitu v jiné společnosti a kultuře a jak z jejich hlediska rozumějí prostoru. Cílem práce je zaměřením se na koncept domova, co domov znamená pro jedince, kteří opustili svůj domov a přesídlili do jiné země ať už z pracovních či osobních důvodů a jestli se nějakým způsobem proměnilo jejich vnímání domova. Důležité je také to, jak tito jedinci vnímají sami sebe v jiné společnosti a kultuře a jestli pociťují či potřebují něco jako ukotvení sebe sama v nové společnosti, neboť život transnacionálních migrantů není vymezen národními hranicemi.

Hlavní otázky tedy jsou:

- Jakým způsobem rozumějí a vnímají domov jedinci, kteří žijí v transnacionálním sociálním poli?
- Jak se proměnilo jejich vnímání domova?

- Jaký význam má pro tyto jedince domov nyní v ČR a jaký význam měl pro tyto jedince v zemi svého původu?
- Jak jedinci vnímají sami sebe v jiné společnosti a kultuře?
- Jsou tito jedinci někde ukotveni, nebo něco takového jako ukotvení sami sebe nepocítují či nepotřebují?

Abych dokázala odpovědět na všechny tyto otázky a uskutečnit svůj cíl práce, zvolila jsem pro svůj výzkum metody kvalitativního přístupu. Pro postupy kvalitativních metod jsem se rozhodla proto, že jsem potřebovala navázat bližší kontakt s menším počtem jedinců a získat hlubší vhled na jedince při zkoumání, což kvalitativní přístup umožňuje. Mezi další výhody kvalitativního přístupu lze řadit i to, že umožňuje studovat procesy, nahlížet na jedince v jeho přirozeném prostředí a převážně umožňuje hlubší pohled na téma zájmu než kvantitativní výzkum. (Hendl 2005).

Zvolená metodologie byla založená na biografickém výzkumu, který se pokouší srovnáním různých biografií najít podobnosti a vzorce životních drah a přispět k vysvětlení osobních či společenských jevů (Hendl 2005). Dále mi biografický výzkum umožňuje zkoumat životní historii jedinců, jejich náhled v sociálních kontextech a především prostřednictvím biografického výzkumu lze zprostředkovat životní události jedinců.

Pro sběr dat bylo použito narativních rozhovorů, neboť narativní rozhovor není založen na schématu otázka – odpověď, ale vyzývá jedince k volnému vyprávění, které jsem pro svůj výzkum požadovala, abych zjistila, čemu moji konverzační partneři/ky přikládají význam ve svém životě. Konverzační partneři/ky si strukturují své vyprávění dle jejich úsudku a výzkumník tak má možnost nahlížet na jejich vyprávění jako na celek a zároveň tak obdrží zkušenost v přirozené formě (Hendl 2005)

Přesto jsem si vytvořila seznam otázek (viz příloha) zaměřující se na jednotlivé etapy života konverzačních partnerů/rek, abych případně po jejich vyprávění mohla klást otázky pro vyjasnění nejasností či blíže specifikovat nějakou věc či situaci.

Narativní rozhovor probíhal způsobem, že nejdříve bylo konverzačnímu partnerovi/ce představeno téma výzkumu a jeho význam a poté byl konverzační partner/ka stimulován/a k vyprávění: *„Chtěla bych Vás poprosit, zda byste mi nevyprávěl o životě v Bosně a Hercegovině a také o životě v České republice.“*

Bylo důležité nechat konverzační partnery/ky vyprávět a případně, když některé části vyprávění nebyly jasné, pokládat specifikující a interpretující otázky (př. *„Jestli tomu rozumím dobře, tady jste mi říkal...“*).

Navíc jsem konverzační partnery/ky nechala, aby mi vytvořili biografickou linku (viz příloha), na které zaznamenali významná data či události v jejich životě. Již na této biografické lince bylo vidět, kterým událostem jedinci ve svém životě přiřazují význam.

3.2 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek se skládal ze šesti konverzačních partnerů/ek původem z Bosny a Hercegoviny. Cílem bylo uskutečnit rozhovory s osmi konverzačními partnery/kami, bohužel jeden konverzační partner se ukázal jako nevhodný do výzkumu a s jednou konverzační partnerkou se nepovedlo navázat včasný kontakt k rozhovoru. Důležité bylo právě to, aby se jednalo o transnacionální migranty/ky. Tedy jedince, kteří nejsou typickými migranty/kami, jenž nedisponují žádnými vazbami s jejich zemí původu, ale naopak stále udržují určité vazby s jejich zemí původu a jejich život je tímto silně ovlivněn.

Výzkumný vzorek byly dvě ženy a čtyři muži, kteří byli ve věku od 33 – 66 let. V České republice pobývají všichni legálně s platným povolením k trvalému či přechodnému pobytu v České republice. Moji konverzační partneři/ky momentálně pobývali v Plzni. Jejich délka pobývání v Plzni byla různorodá od 3 – 9 let. Konverzační partneři/ky byli získáváni pomocí metody snow ball neboli nabalování.

Rozhovory probíhaly na místech, které si konverzační partneři/ky sami zvolili (většinou se jednalo o kavárnu, ale někteří jedinci mě pozvali i do svého

domu či bytu). Délka rozhovorů byla odlišná od 45 – 150 minut. Rozhovory s konverzačními partnery/kami nebyly opakované.

3.2.1 Medailonky konverzačních partnerů/ek

Sihad – Sihadovi je 33 let a do ČR přijel před 3 lety. V Bosně má veškeré příbuzné, za kterými pravidelně jezdí, navštěvuje je a zasílá jim každý měsíc remittance. V Plzni nyní pracuje na stavbě, v roce 2010 zde potkal svoji nynější manželku.

Georg – Georgovi je 29 let, v roce 2003 odjel do ČR, ale po roce se opět vrátil do Bosny, kde nebyl spokojený, tudíž ještě ve stejném roce odjel opět do ČR. Prozatím se usadil v Plzni, kde našel místo ve stavební společnosti. V roce 2005 se Georgovi a jeho české manželce narodila dcera.

Táňa – Táně je 45 let, do ČR se rozhodla odjet v roce 2006, kdy v Bosně přišla o práci a poté se doslechla, že v ČR by mohla najít lepší práci. Táňa má dvě děti, které žijí obě v Bosně, avšak není jisté, zda nyní nepřijedou do ČR.

Elena – Eleně je 33 let, v Bosně potkala svého manžela a také se jí tam narodila dcera. Do ČR odjela sama před 5 lety, neboť manžel nemohl najít práci a Eleně se naskytla v ČR pracovní příležitost. V roce 2011 přijel za Elenou do ČR její manžel i dcera a všichni prozatím zůstávají zde.

Kamko - Kamkovi je 66 let, do ČR přišel před 6 lety kvůli nepříznivým pracovním podmínkám v Bosně a tudíž nedostatku peněz pro svoji rodinu. Do ČR také v roce 2001 odešel jeho syn, s kterým Kamko byl neustále v kontaktu. V Bosně má neustále svojí ženu. Kamko zatím neví, jak dlouho v ČR zůstane.

Vasil – Vasalovi je 36 let, v Bosně žil 30 let, kde se oženil a narodila se mu dcera. Do ČR přijel před 6 lety a pracuje zde ve stavební společnosti. V Bosně má stále manželku a dceru, které finančně podporuje.

3.3 Etické aspekty

Ve svém výzkumu jsem postupovala podle etického kodexu. Nejprve bylo nutné získat informovaný souhlas všech konverzačních partnerů/rek, kteří se výzkumu účastní, kde jsem je také seznámila s tématem a cílem výzkumu. Konverzační partnery/ky jsem také požádala, zda může být rozhovor nahráván na diktafon. Dále byli konverzační partneři/ky seznámeni s tím, že rozhovory jim budou poskytnuty k přečtení a případné korekci. Jejich jména jsem v rámci zachování anonymity změnila.

Konverzačním partnerům/kám jsem také sdělila, že je nevystavím jakémukoliv nepříjemnému riziku nebo situaci, která by mohla vést k porušení etických zásad, a že v důsledku mé výzkumné činnosti nedojde k jejich hmotné, duševní či jiné újmě.

3.4 Limity práce

V tomto výzkumu se mohou vyskytnout možná omezení studie v nedostatku konverzačních partnerů/ek, neboť jsem měla specifická kritéria pro jejich výběr. Dalším limitem práce může být jejich neochota vyprávět o svém životě a svých zkušenostech. Důležité je zprostředkovat jejich autentickou zkušenost, což se mohlo také stát limitem mé práce, neboť moji konverzační partneři/ky jsou situováni v určitém kontextu. Navíc se u biografického výzkumu vyskytuje problém s verifikací a falzifikací jejich vyprávění. Také si uvědomuji, že zkoumaný vzorek představuje jen malé procento imigrantů v ČR, ovšem domnívám se, že zastupuje názory a postoje i ostatních transnacionálních migrantů/ek.

3.5 Metody analýzy dat

Jako metoda analýzy dat byla zvolená analýza dat hermeneutikou autobiografického vyprávění, při které se jedná o sekvenční biografickou rekonstrukci případu. Hermeneutický přístup se zaměřuje na interpretaci významů, které vypravěči do svých příběhů vkládají. Vychází z předpokladu, že vyprávění je něčím víc než pouhým popisem. Vyprávění vypovídá o tom,

jakým způsobem vypravěči chápou svět i sebe sama, skrz vyprávění utváří vypravěči významy (Hájek, Havlík, Nekvapil 2012: 207).

Nejdříve byl proveden přepis rozhovorů a následné čtení, jehož cílem bylo zachytit hlavní témata, která se v rozhovorech objevovala. Úkolem čtení bylo vložit řád či strukturu do vyprávění a následně rekonstruovat interpretaci vnímání domova konverzačních partnerů/ek. Ke kvalitativní analýze dat jsem nevyužila žádný počítačový software, ale rozhodla jsem se spolehnout se na opakované a pečlivé pročítání rozhovorů.

V prvním kroku dochází k analýze biografických dat, která nejsou závislá na vyprávění (např. rok narození, data o vzdělání, významné události). Tyto data tvoří základní fakta o vypravěči. Druhý krok obsahuje textovou analýzu a analýzu tematické oblasti. Důležité je, jak vypravěč propojuje a volí vyprávěné události. Při tomto kroku dochází k postupné analýze jednotlivých textových částí vyprávění. Při třetím kroku se rekonstruuje historie života – výzkumník porovnává biografická data a zážitky s vyprávěním a sebereprezentací vypravěče. V dalším kroku se provádí analýza, která umožňuje odhalit zatím neobjasněné mechanismy a pravidla struktury případů. Na závěr porovnáváme prožité a vyprávěné zkušenosti jednotlivých respondentů. K takovému neustálému porovnávání mi sloužily biografické linky a přepisy rozhovorů. Cílem tohoto přístupu je porozumět sociální realitě a vztahům mezi společnostmi a životem jedince (Hendl, 2005: 264).

4 Výsledky, interpretace dat

V této části se zaměřuji na výsledná zjištění a interpretaci dat získaných během výzkumu. Výsledky a jejich interpretaci jsem rozdělila do tematických celků, které vyplynuly během rozhovorů. Navíc tyto tematické celky vytvářejí odpovědi na hlavní výzkumné otázky, na které jsem chtěla znát odpověď. Zjištěné výsledky jsem doplnila výňatky z rozhovorů a prezentace výsledků je také propojena s teoretickou částí práce.

Všichni respondenti rozdělovali své vyprávění na dvě témata a tato témata velmi často porovnávali:

- 1) život v Bosně a Hercegovině
- 2) život v České republice (Plzni)

4.1 Význam domova

To, že domov představuje pro transnacionální migranty/ky velmi významný faktor, bylo patrné ve všech vyprávěních konverzačních partnerů/ek. Dle Blunt (2006) není domov jen fyzická budova, ale nese sociální a osobní význam. Domov je také zejména místem vznikajících identit, které jsou vytvářeny prostřednictvím vztahů.

Domov s sebou nese důležité dimenze, které vytvářejí význam domova. Takovými dimenzemi jsou převážně žité zkušenosti odehrávající se na aktuálním místě, domov je především prostor osobních vztahů. Domov může být chápán jako místo, odkud pocházíme, ale také i místo, kam migrujeme, neboť vnímání domova může být podmíněno subjektivními zkušenostmi v procesu inkluze a exkluze (Al – Ali, Koser 2002).

Sociální význam domova se ukázal v tom, že všichni moji konverzační partneři/ky uváděli, že domov pro ně znamená převážně místo, kde se nachází jejich rodina. Pro většinu konverzačních partnerů/ek rodina v tomto smyslu znamenala manželku či přítelkyni, popřípadě děti/dítě. Významné místo pro ně zaujímá právě manželka či manžel a poté také děti. Jsou jejich hlavní náplní života a tzv. vším. Právě manžel či manželka se stávají pro konverzační partnery/ky symbolem určení domova a tam, kde se nachází

manžel/manželka či děti, tam domov nese pro transnacionální migranty/ky sociální a osobní význam.

„Domov je tam, kde je rodina. Ted' teda manželka...Rodina je ted'ko tady, na Bosně samozřejmě taky, tady je hlavně manželka, takže to je ted' úplně něco jiného.“ (Sihad, 33 let)

„Domov je ted' tady, ale i v Bosně. Tam je žena. Tady (v ČR) je zase syn, tak je to těžký. Ale když jedu do Bosny, tak jedu domů.“ (Kamko, 66 let)

„Pro mě je doma už tady, v Plzni. V Bosně je zase další rodina, ale už bych tam nechtěl. Tady je doma, tady je všechno.“ (Georg, 29 let)

Místo v ČR, kde transnacionální migranti/ky nepobývají s manželem/manželkou ani dětmi pro ně znamená domov, avšak není pro ně tak významný, což vyplynulo z jejich neustálého odkazování na manželku či děti v Bosně a vlastně neustálým odkazováním na něco z Bosny. Toto odkazování spočívalo převážně v upozorňování na osoby, které v Bosně pobývají a které jsou pro konverzační partnery/ky důležité (např. již zmíněná manželka či manžel, děti, ale také rodiče či další příbuzní, kamarádi), ale konverzační partneři/ky upozorňovali také na činnosti a aktivity odehrávající se v Bosně. Takovými aktivitami byla např. různá pravidelná společenská setkání, která probíhají v interakci s rodinou, přáteli či příbuznými. Význam domova tedy zůstal stejný, jen jeho umístění se proměnilo do dvou míst – Bosny i ČR.

„V Bosně tam je rodina. Tady mam sice práci, ale chtěl bych pak jet do Bosny, uvidí se, jak to bude s prací. Ale asi bych tu nechtěl zůstat nějak dlouho, mně se líbí v Bosně.“ (Vasil, 36 let)

„V Bosně se vždycky sejdeme, třeba u někoho doma, venku...kdekoliv a prostě jen tak povídáme o životě, práci, o všem. Normální setkání, všichni se sejdou – rodina, kamarádi, ti taky přivedou kamarády a tak.“ (Kamko, 66 let)

4.1.1   Prezentace předmětů

Pro většinu konverzačních partnerů/ek domov také znamená místo, kde se cítí pohodlně, útulně a příjemně, kde mohou být sami sebou a toto místo ve většině případech znamenalo jejich byt/dům, který si sami zařídili, vybudovali, zpřijemnilo určitými věcmi či předměty. Dle Blunt (2006) je pro transnacionální migranty/ky mnohdy nutné pro pocit domova, aby si do nové hostitelské země přivezli předměty, které pro ně znamenají a reprezentují „druhý domov“ v zemi jejich původu. Takové předměty většinou nesou rozlišný sociální význam spojující transnacionální migranty/ky s jejich rodinou v zemi původu. Věci či předměty zaujímají u transnacionálních migrantů/ek zvláštní místo, neboť jim připomínají jejich rodnou zemi a chtějí být takovými předměty obklopeni. Všichni transnacionální migranti/ky se takovými předměty také velice rádi chlubí a poukazují na to, že právě tento předmět mají z Bosny.

„Tady to (poukázáno na vázu s květinou) jsem si přivezl z Bosny. To tady nenajdeš. To mně se líbí takový věci i manželce, tak jsem si to přivezl, abychom tu měli taky něco z Bosny.“ (Georg, 29 let)

Shromažďováním, ale i potřebou prezentace takových předmětů si transnacionální migranti/ky připomínají, kým byli v minulosti, ale také to, kým jsou nyní (Szaló 2006). Konverzační partneři/ky neustále při svém vyprávění poukazovali a předváděli svoje fotografie a různé předměty (např. svícen, mísa), které měli z Bosny. K těmto předmětům se vázal nějaký příběh (např. jak předmět obdrželi či získali) a zpravidla i nějaký jedinec, který byl s předmětem vázán (kamarád, příbuzný). Tyto předměty transnacionálním migrantům/kám nepřetržitě připomínají jejich bosenský původ a oni se k němu hrdě hlásí, což dokazuje prezentace předmětů během vyprávění.

Shromažďování a prezentace takových předmětů vypovídá také o velkém významu Bosny jako připomínání jejich domova a k tomu jim právě tyto předměty napomáhají. Konverzační partneři/ky měli všichni doma v ČR nějaký předmět z Bosny, který jim domov v Bosně připomínal a spojoval je s jejich zemí původu.

4.2 Proměna vnímání domova

Transnacionální migrace je charakteristická svým měnícím se vztahem mezi migranty/kami a jejich domovy. Každý jedinec připisuje jiný význam domovu a vlivem času může dojít i k proměně vnímání domova, převážně proto, že transnacionální migranti/ky žijí svůj život tzv. neustále v pohybu a vnímání domova se může stát velmi obtížné. Životním prostorem transnacionálních migrantů/ek nemusí být zcela jejich cílová země, neboť jejich sociální síť je rozprostřena napříč dvěma či více státy. Participování v těchto transnacionálních sítích představuje pro migranty/ky život „mezi“ dvěma či více státy, který ovšem může mít formu tady i tam nebo ani tady, ani tam (Janků, 2006).

To, že transnacionální migranti/ky žijí život „mezi“ dvěma či více státy bylo zřejmé i z jejich vyprávění, neboť nedokázali sami určit či vybrat jedno místo, kde je jejich domov a zpravidla vždy uváděli, že domov je tady i tam. Většina konverzačních partnerů/ek uváděla, že jejich domov je v Bosně, ale také v Plzni. Jen jeden konverzační partner vyjádřil názor, že pro něj je domov jen v Bosně. V Plzni se necítí „doma“ a chce se dříve či později vrátit do Bosny.

Proměna vnímání domova se projevila tak, že většina konverzačních partnerů/ek po příjezdu do ČR není schopna přesně určit, kde je jejich domov, ale všichni konverzační partneři/ky jsou schopni určit, co přesně domov pro ně znamená. Všechny konverzační partnery/ky ovlivňuje jak Bosna a Hercegovina, také i ČR a proto nejsou schopni přesně vymezit, kde se nachází jejich domov a neustále ve svém vyprávění vypovídají, že „domov je tady, ale i tam.“

To, že nejsou schopni přesně určit, kde se nachází jejich domov, se projevilo v jejich neustálém vypovídání, že domov se nachází v ČR, ale domov je také v Bosně. Ačkoliv v určení místa domova hraje významnou roli to, kde se nachází jedincovo partner či partnerka, přesto se ukázalo velice problematické přesně určit, kde se domov tedy nachází a opět nedošlo k přesnému vymezení místa domova.

„Domov je spíš tady, já to беру tak, že doma jsem tady. Ale taky na Bosně samozřejmě. Nemůžu zase kašlat na Bosnu.“ (Sihad, 33 let)

„Ta Bosna je prostě ve vás a ve vás zůstane. Od toho se odvíjí všechno. Tady můžu bejt, jak dlouho chci, domov může být tady, ale Bosna je taky domov.“ (Táňa, 45 let)

Ačkoliv jedinci trávili v ČR rozlišnou délku svého života, neukázalo se, že jedinec s nekratší dobou pobytu v ČR se zde necítí doma a naopak že pro jedince s nejdelší délkou pobytu už Bosna není domovem. Ovšem pro jedince, kteří v ČR mají manželku či manžela anebo děti, bylo poněkud jednodušší projevit názor, že mimo Bosnu je také ČR jejich domovem. A to již kvůli zmíněnému faktu, že manželka/manžel či děti se stávají symbolem určení domova. Avšak jedinci, jejichž manželka či manžel žije v Bosně, také vypovídali, že ČR je jejich domovem. Lze tedy říci, že pro toto určení hrálo roli zaměstnání v ČR a pocit jistoty, že prostřednictvím zaměstnání v ČR mohou jedinci podporovat svoji rodinu v Bosně. Právě pocit jistoty značil pro konverzační partnery/ky domov. A jistotu jim dodává právě zaměstnání a možnost pracovat. Všichni konverzační partneři/ky žijí opravdu na rozhraní dvou světů a to ovlivňuje jejich každodenní život např. tím, že neustále přemýšlejí, jak zabezpečit svojí rodinu v Bosně a udržet si svoji práci zde v České republice.

„Je důležitý, že mam tady tu práci, že jo. Díky práci můžu posílat peníze na Bosnu. Proto jsem teď zatím doma tady, protože práce je teď tady.“ (Vasil, 36 let)

U vyprávění konverzačních partnerů/ek, kteří mají manželku či dítě v Bosně (jednalo se především o Vasila a Kamka), bylo patrné, že o domově v ČR povídali s neurčitým časem a neustále používali příslovce „zatím, ještě, někdy“. Svůj domov v ČR situovali prostřednictvím těchto slov jako prozatímní záležitost, neboť netuší, jak dlouho zde zůstanou. Oproti tomu konverzační partneri/ky, kteří v ČR mají svoji manželku či manžela se také vyjadřovali o svém pobytu v ČR prozatímně, ale také ČR situovali do pozice domova.

„.... pro práci jsem sem vlastně jela, protože manžel nemohl najít práci v Bosně. A já dostala nabídku jet sem, tak jsem to vzala, protože jsme potřebovali peníze. Samozřejmě že to bylo těžký, ale bylo dobrý, že jsem jim mohla posílat peníze. A tak se stal domov pro mě tady, na Bosně je taky, ale teď když jsou tu všichni, tak zase na chvíli tady.“ (Elena, 33 let)

Dokud zde konverzační partnerka (Elena) neměla svého manžela a dítě, považovala za svůj domov spíše Bosnu, avšak poté, co její manžel a dítě přijeli do ČR, proměnilo se její vnímání domova a Elena začala vnímat a považovat za svůj domov ČR. A stalo se tak prostřednictvím změny pobytu jejího manžela a dítěte.

4.3 Propojení prostorů

4.3.1 Rodina

Propojení transnacionálních migrantů/ek jejich výchozí země a jejich cílové země zajišťuje samozřejmě jejich rodina. Nejbližší rodinu (manželka/manžel či děti) mají někteří konverzační partneri/ky v Bosně,

někteří v ČR. Rodiče mají všichni v Bosně. Obě tyto skupiny vytvářejí významné spojení a propojení obou zemí pro transnacionální migranty/ky.

„Manželku a dceru mám v Bosně, samozřejmě se jezdíme navštěvovat, jak jen to jde. Někdy já za nima, jindy oni za mnou. Hlavně díky nim pořád jezdím do Bosny.“ (Vasil, 36 let)

4.3.2 Remittance

Ekonomické aspekty transnacionalismu mají mnoho forem a zahrnují ekonomické aktivity vytvořené transnacionálními migranty/kami s jejich rodnou zemí. K takovým aktivitám patří např. zasílané remittance do země původu. Remittance dokazují udržované vazby transnacionálního migranta/ky s jeho rodinou, příbuznými, přáteli atd. (Vertovec 2009). Většina domácností, které pravidelně obdržují remittance od transnacionálních migrantů/ek uvádějí, že dochází k zlepšení jejich životní úrovně (Landolt 2001).

„Peníze posílám rodičům, protože oni tam mají hrozně málo. Takže vlastně každý měsíc jim něco posílám, aby se měli líp.“ (Georg, 29 let)

„Doma tam se bere důchod pět stovek, takže já jim tam hned jak můžu posílám peníze. A některý věci jsou tam hrozně drahý, tak naštěstí jim ty peníze můžu posílat.“ (Sihad, 33 let)

Důvodem zasílání remitencí do Bosny mých konverzačních partnerů/ek je poskytnout finanční pomoc své rodině a příbuzným. Všichni konverzační partneři/ky mají v Bosně stále své rodiče (kromě Kamka a Táňa zde má jen svého otce). Někteří v Bosně mají svoje děti (Táňa, Vasil) či manželku (Kamko, Vasil).

Z vyprávění konverzačních partnerů/rek vyplynulo o životě i domově v Bosně a Hercegovině, že jedinci byli většinou nespokojeni s prací v jejich zemi původu. Stěžovali si převážně na špatné životní i pracovní podmínky a

málo peněz, které je možné si vydělat. Velkou potíží pro ně také byla nízká nabídka jakékoliv práce. Dále si konverzační partneři/ky velmi stěžovali na politiku v Bosně a Hercegovině a korupci v jejich zemi. Všechny tyto faktory hrály významnou roli v jejich rozhodnutí odjet do České republiky a byly převážnou příčinou opuštění Bosny a Hercegoviny. Samozřejmě že toto rozhodnutí bylo doprovázeno strachem a obavami, jak samotných konverzačních partnerů/ek, tak i jejich rodin a přátel. Jejich obavy byly spojovány zejména s tím, zda si zde najdou vůbec nějakou práci, zda se nebude jednat o podvod či zda se jedinec nedostane do nějakého nebezpečí, které by mohlo ohrozit jeho život. Oproti tomu jejich život v České republice (Plzni) lze charakterizovat těmito faktory: všichni konverzační partneři/ky mají pocit štěstí z peněz, které jsou schopni si v České republice vydělat a mají radost z toho, že jsou schopni podporovat svoji rodinu/přátelē/příbuzné, kteří se nacházejí v Bosně.

4.3.3 Majetek

Další způsob jakým jsou transnacionální migranti/ky připoutáni k místu původu je jejich majetek. Také to je důvodem návštěv jejich rodné země. U konverzačních partnerů se jednalo především o Kamka a Vasila. Oba měli v Bosně malé domky, které jim patřily a o které se, mezitím co oni žijí a pracují v ČR, starají jejich ženy. Veškeré remittance zasílané jejich ženám jsou také určeny na péči o dům.

„V Bosně, tam mám taky svoje bydlení, musíme se o to starat s manželkou, hodně peněz jde taky na to..... i když nevím, co bude dál, tak se toho domu nechci vzdávat.“ (Vasil, 36 let)

To, že jedinci vlastní nějaký majetek v jejich zemi původu, hraje významnou roli také při určování domova. Konverzační partneři (Vasil a Kamko) vlastní v Bosně dům, který pro ně také reprezentuje domov a pro ně je tak obtížné určit jen ČR jako svůj domov. Z vyprávění konverzačních partnerů

bylo patrné, že tento dům pro ně představuje určité spojení s jejich rodnou zemí a nechtějí se ho vzdávat.

„Toho domu se nechci vzdávat, protože nikdy nevíte, co bude. Pro manželku je to domov a pro mě vlastně taky, ten dům je náš domov.“ (Vasil, 36 let)

„To, že máme v Bosně dům, nám s manželkou dodává jistotu, prostě to, že člověk někam patří.“ (Kamko, 66 let)

Vlastnit dům znamená pro transnacionální migranty mít nějaké zázemí či dokonce mít nějaký domov. Vzhledem k jejich neustálé migraci mezi několika místy, se vlastnění domu ukázalo jako důležitý aspekt domova, který představuje určitou oporu či spolehnutí se na něco stálého. Významné je pro konverzační partnery/ky pocit stability a jistoty, který jim dům v soukromém vlastnictví poskytuje.

4.4 Identita transnacionálního migranta/ky

Migrantovo život se v rámci migrace zajisté změní a dochází také k různým sociálním i kulturním proměnám, s kterými se musí jedinec v nové zemi a společnosti vyrovnat. Převážně se jedinec musí vyrovnat se změnou prostředí, ve kterém se nachází, ale také může dojít ke změně sebe-pojetí jedince způsobenou právě obměnou prostředí. Zároveň se naše sebe-pojetí neustále proměňuje vlivem nových zkušeností, které získáváme v nové zemi (Szaló 2006). Součástí identity zejména transnacionálních migrantů/ek může být příslušnost k zemi původu, ale i nové zemi (Rákoczyová, Trbola 2009).

„...to jsem se setkal ze začátku s tím, že někteří Češi říkali, že jim beru práci a byli takoví odtažití, ale pak to bylo dobrý. Oni tě poznají a pak je to dobrý.“ (Georg, 29 let)

To, že se migranti/ky setkávají s takovým chováním, značí negativní postoje Čechů vůči cizincům. I to se ve výzkumu potvrdilo, neboť při nástupu do zaměstnání se konverzační partneři/ky setkali s narážkami na to, že jsou cizinci a že by neměli brát práci Čechům. Konverzační partneři/ky uváděli, že takový způsob diskriminace je nepříjemný a jedinec se cítí až hloupě. Důvodem takových pocitů je to, že konverzační partneři/ky nemají v úmyslu brát někomu jinému práci a pociťují nutnost vysvětlit, že oni sami práci potřebují a že v Bosně je práce nedostatek.

Uvedli také okolnosti, které vnímali během těchto situací:

„Ten jeden měl kamaráda, kterej neměl práci, tak bylo vidět, že mu vadí, že já ji mám a ten kamarád ne.“ (Georg, 29 let)

„Češi prostě mají ten názor, kdybychom tu nebyli, tak není taková nezaměstnanost.“ (Kamko, 66 let)

Co se týče diskriminace, ve svých zkušenostech konverzační partneři/ky zaznamenali „jen“ slovní narážky, které po nějakém čase ustaly a spolupracovníci si na výpomoc cizince při práci zvykli. Důvodem takové slovní diskriminace vůči migrantům byla většinou nespokojenost se zaměstnaností v ČR a negativní zkušenost s cizincem v pracovním procesu.

„Ze začátku na mě koukali jako na cizince, moc se mnou ani nechtěli pracovat, ale pak si zvykli. Ale trvalo to.“ (Georg, 29 let)

„Já vlastně nejdřív pracoval se samýma cizincem, tak to bylo dobrý. Někteří lidi koukají divně, když zjistí že jste z Bosny. Oni to nejdřív nepoznají, nejsem nějak černej nebo něco, ale když neumím moc česky, tak se to pozná.“ (Sihad, 33 let)

Konverzační partneři/ky zaznamenali odlišné chování vůči své osobě převážně v zaměstnání. Toto chování se projevovalo různými narážkami a odlišením konverzačního partnera/ky od ostatních pracovníků. Odlišení dávali ostatní pracovníci najevo svým nezájmem či nelibostí spolupráce s konverzačním partnerem/kou.

Jak nové prostředí a zkušenosti, také i diskriminace může ovlivňovat utváření identity jedince v novém prostředí. Ve své analýze výzkumu jsem vycházela ze tří rovin identity, které jsou důležité při jejím utváření. Jedná se o typologii Joany Rummerns (2003), kterou jsem již zmínila v teoretické části.

Z vyprávění konverzačních partnerů/ek se ukázalo, že při formování vlastní identity a vnímání sebe sama v ČR hraje významnou roli interakce s druhými (Čechy i Bosenci). V souvislosti s diskriminací se projevilo, že interakce konverzačních partnerů/ek se ze začátku pobytu v ČR raději omezuje na jedince stejného původu jako konverzační partneři/ky a až poté si jedinci vytváří nové interakce s Čechy. Důvodem byly podobné problémy či zkušenosti v nové zemi u jedinců stejného původu. Ukázalo se, že diskriminace nemá vliv na přetvoření identity či vytvoření nové identity konverzačních partnerů/ek. I navzdory diskriminaci došlo k zachování si své původní identity.

„Já říkam, kdybych nechtěl přijmout ČR – tak bych nebyl tady. Takže spíš doma jsem tady. Nemůžu říkat, že Bosna je všechno a že kašlu na ČR. Pokud se někdo rozhodne někde žít, tak by měl přijmout celou tu zemi.“ (Sihad, 33 let)

Ke konstruování a vyjednávání identity transnacionálního migranta/ky dochází při uvědomování si své sounáležitosti v rámci jiné kultury a opět v rámci interakce s druhými jedinci (Bittnerová, Moravcová 2011). Konverzační partneři/ky si uvědomují svoje vlastní sebepojetí v rámci historie své země a zároveň nedochází k úplnému ztotožnění se společností ČR, což je např.

patrné v dodržování kulturních zvyků či svátků, neboť všichni konverzační partneři/ky udržují stále svoje tradice, svátky a zvyky z Bosny a nepřijali způsob slavení tradic a svátků v ČR.

Všichni konverzační partneři/ky se cítí v Plzni (ČR) jako cizinci a všichni se shodli na tom, že je odlišuje převážně jazyk. Neboť na první pohled není poznat, že je jedinec původem z Bosny, avšak jazyk je nejvíce odlišuje od Čechů (i přesto že většina konverzačních partnerů/ek český jazyk ovládala velmi dobře, byl patrný bosenský přízvuk). Reakce ostatních na odlišný přízvuk jazyka zaznamenali všichni konverzační partneři/ky např. v práci či při běžné komunikaci s okolím (v obchodě).

Při interakci s jedinci českého původu nedocházelo k zakrývání či schovávání své totožnosti či státní příslušnosti, ale projevila se hrdost konverzačních partnerů/ek na svůj původ a došlo k hrdému hlášení se ke své zemi původu. Toto hlášení se projevovalo prezentací svojí země v rozhovoru – ukazováním předmětů ze země původu, vyprávěním různých tradic a zvyků ze země původu či prostým povídáním o Bosně.

4.5 Ukotvení transnacionálních migrantů/ek (?)

Je otázkou, zda transnacionální migranti/ky jsou v nějaké zemi ukotveni, když se jejich život odehrává na rozhraní více zemí a tedy více světů. Prostřednictvím migrace se vztahy jedinců k domovu staly složitější, neboť někteří jedinci již nemusejí být ukotveni či usazeni jen na jednom místě, ale dochází k jejich migrování mezi zeměmi. Přestože v cílové zemi nemá jedinec územní základy kultury, vytváří si migrant vlastní kulturní zvyky a praktiky, které ho takto spojují s jeho zemí původu (Szaló 2006).

„Tady to jídlo, co jsem Vám uvařil je z Bosny, to Vám bude chutnat. Výborný. Já rád vařím, my rádi vaříme a vychutnáváme to.“ (Kamko, 66 let)

Nehledě na délku pobytu v České republice, všichni konverzační partneři/ky se cítí ukotveni v Bosně a Hercegovině. Jejich země původu je

silně zakořeněna uvnitř těchto jedinců a vytváří jejich kulturní i občanskou identitu, což je patrné již ve způsobu jejich vyprávění a hrdém hlášení se k jejich původu. To, že jsou respondenti hrdí na svoji rodnou zemi lze spatřit také v tom, že stále dodržují bosenské tradice a zvyky (např. způsob slavení Vánoc či stolování), vystavují a chlubí se předměty z jejich země původu.

Přesto lze říci, že konverzační partnery/ky ČR nějakým způsobem ovlivňuje, neboť zde nyní žijí, ale ukotvení se zde necítí. Důvodem je především to, transnacionální migranti/ky většinou nevědí, kde za pár let budou žít a v jaké zemi se budou nacházet. Lze říci, že jejich země původu v nich stále bude zakořeněna a jakékoliv místo pobytu tento fakt nezmění.

5 Závěr

Informace, které jsem získala z rozhovorů s konverzačními partnery/kami mi pomohly porozumět několika z aspektů života transnacionálních migrantů/ek. Prezentované výsledky v předchozí části práce ovšem nejsou zcela všechny, snažila jsem se poukázat na nejdůležitější zjištění, která z rozhovorů vyplynula a odpovědět si na svoje základní otázky kladené na začátku výzkumu.

Výsledky výzkumu přinesly především rozpoznání toho, jak domovu rozumějí transnacionální migranti/ky a co domov pro ně znamená. Domov pro ně znamená především místo, kde se nachází jejich rodina (manžel/ka či dítě). Transnacionální migranti/ky jsou schopni určit, co je pro ně domov, avšak na jakém místě se pro ně domov nachází, je už pro tyto jedince obtížné určit. Svoji významnou roli zde hraje především manžel/ka či děti, neboť místo, kde se tito jedinci nacházejí, se stává pro transnacionálního migranta/ku preferovaným místem určení domova. Kromě toho dochází prostřednictvím migrace rodinných příslušníků transnacionálního migranta/ky k jejich proměně vnímání domova.

Takzvanou připomínku země původu transnacionálních migrantů/ek představují předměty ze země původu, které mají transnacionální migranti/ky ve svém domě/bytě v ČR vystavené. Navíc dochází k neustálé prezentaci a

předvádění těchto předmětů. Důležité je ale již jen vystavení těchto předmětů, neboť transnacionální migranti/ky touží po přítomnosti „něčeho“ z jejich země původu.

K propojení prostorů výchozí a cílové země transnacionálních migrantů/ek slouží především jejich rodina a příbuzní, kteří jsou také transnacionálními migranty/kami často navštěvováni. Dále k takovému propojení dochází především pomocí remitencí zasílaných téměř pravidelně každý měsíc. Remitence hrají významnou roli při podporování rodiny a příbuzných transnacionálního migranta/ky, neboť jsou ve většině případech důležitým zdrojem příjmu těchto jedinců kvůli jejich nepříznivé ekonomické situaci v zemi původu. Zvláštní roli v propojení prostorů výchozí a cílové země transnacionálních migrantů/ek hraje jejich majetek v zemi původu. Tento majetek totiž představuje pro transnacionálního migranta/ku domov a stává se tak překážkou v jejich jednoznačném určení domova.

Při určování a uvědomování si svého domova transnacionální migranti/ky mohou zápasit se svým sebepojetím a se svojí identitou, neboť se musí vyrovnat s řadou nových sociálních a kulturních změn a proměn. Součástí identity zejména transnacionálních migrantů/ek může být příslušnost k zemi původu, ale i nové zemi (Rákoczyová, Trbola 2009). Vliv na utváření identity transnacionálních migrantů/ek mají především nové zkušenosti a interakce s jedinci v novém prostředí. Výzkum ukázal, že transnacionální migranti/ky se zcela neztotožní s novou společností a neustále si zachovávají svoje zvyky a tradice ze země původu. Vše může být dáno tím, že se transnacionální migranti/ky situují v určité lokaci jen dočasný čas a sami nevědí, kde za pár let budou žít a jak jejich život bude dále vypadat.

I přes nová místa, nové prostředí a společnosti je u transnacionálních migrantů/ek zakořeněna stále jejich země původu, což lze spatřit v dodržování jejich zvyků a tradic a nepřijímání nových.

Všechna tato zjištění mi poskytli moji konverzační partneři/ky, kteří se podíleli na výzkumu a všechna zjištění považuji za hlavní přínos mé práce.

Rozhovory s konverzačními partnery/ky přinesly vhled do jejich života a vnímání sám sebe jako cizince v jiné společnosti a kultuře. Zároveň se odhalilo, jak je v rámci neustálé migrace těžké určit svůj vlastní domov.

Metodu, kterou jsem si pro svůj výzkum zvolila, považuji za velice vhodnou, neboť mi pomohla odhalit významy v životě transnacionálních migrantů/ek. Při sběru dat jsem odhalila i nová témata, která by stála za další a převážně hlubší prozkoumání. Zajisté by bylo přínosné provést rozhovor i s manželem/kou či dětmi transnacionálního migranta/ky, kteří by přinesli jiný vhled na tuto problematiku a nová zjištění. Dále bych se zaměřila blíže na život transnacionálních migrantů/ek, zvláště na každodenní činnosti a zkušenosti jedince v ČR a porovnála bych je s každodenními činnostmi a zkušenostmi v Bosně. Tento výzkum by jistě umožnil lépe pochopit každodenní život a rozhodování transnacionálních migrantů/ek a to, jakým způsobem jsou ovlivňováni novým prostředím a společností.

6 Seznam použité literatury

AL-ALI, Nadje, KOSER, Khalid (eds.). 2002. *New approaches to migration? Transnational communities and the transformation of home.* London: Routledge is an imprint of the Taylor & Francis Group

BARŠOVÁ, Andrea, BARŠA, Pavel. 2005. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku.* Brno: Mezinárodní politologický ústav, 308 s

BASCH, Linda, GLICK-SCHILLER, Nina, SZANTON-BLANC, Cristina. 1994. *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States.* London: Routledge

BASCH, Linda, GLICK-SCHILLER, Nina, SZANTON-BLANC, Cristina. 1995. *From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration.* Anthropological Quarterly Vol. 68(1), Pp. 48 - 63

BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam. 2011. *Etnické komunity.* Praha: UK FHS, 359 s

BLUNT, Alison, DOWLING, Robyn. 2006. *Home.* London, New York: Routledge

CAREY, Sean. 2002. *Undivided Loyalties. Is National Identity an Obstacle?* European Union Politics 3 (4), Pp. 387 – 413

FAIST, Thomas. 2000. *Transnationalization in international migration: implications for the study of citizenship and culture.* In: Ethnic and Racial Studies, 23(2), Pp. 189 – 222

HÁJEK, Martin, HAVLÍK, Martin, NEKVAPIL, Jiří. 2012. *Narativní analýza v sociologickém výzkumu: přístupy a jednotící rámeček*. Sociologický časopis / Czech Sociological Review 48, č. 2, 199 – 223 s

HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál

JANKŮ, Kateřina. 2006. *Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem*. Brno : MU FSS, 13 – 27 s

KLVAŇOVÁ, Radka. 2009. *Nejasné loajality: způsoby přináležitosti a nepatření migrantů v transnacionálních sociálních polích*. Sociální studia, Brno: Masarykova univerzita, roč. 6, č. 1, 91 -111 s

LANDOLT, Patricia. 2001. *Salvadoran economic transnationalism: Embedded strategies for household maintenance, immigrant incorporation, and entrepreneurial expansion*. *Global Networks* 1(3): Pp. 21 – 41

LAŠTOVKOVÁ, Jitka. 2006. „Doma“ v pohraničí. In *Argonauti za obzorem západu*. Ústí nad Labem: Vlasta Králová, 78 - 87 s

MASSEY, B. Doreen. 2005. *For Space*, London: Sage

PHILIPP, Annika, HO, Elsie. 2010. *Migration, home and belonging: South African migrant women in Hamilton, New Zealand*. *New Zealand Population Review*, 36 (1), Pp. 81 -101

PORTES, Alejandro. 2002. *Transnational entrepreneurs: An alternative form of immigrant economic adaptation*. *American Sociological Review* 67 (2), Pp. 278 – 298

PRIES, Ludger. 1999. *Migration and Transnational Social Spaces*. Aldershot: Ashgate

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, TRBOLA, Robert. 2009. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 309 s

RUMMERS, Joanna. 2003. *Conceptualising Identity and Diversity: Overlaps, Intersection, and Processes*. Canadian Ethnic studies, Pp. 21 – 24

STANLEY, Liz. 2010. To the letter: Thomas & Znaniecki's *The Polish Peasant...* and writing a life, sociologically speaking' *Life Writing* 7:2, Pp. 137 - 51

SZALÓ, Csaba. 2006. *Domov a jiná místa/ne-místa formování kulturních identit*. Sociální studia, Brno: Masarykova universita, 1, od s. 145 - 161, 16 s

SZALÓ, Csaba. 2007. *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: CDK, Sociologická řada, svazek č. 5, 175 s

VERTOVEC, Steven. 1999. *Conceiving and Researching Transnationalism*. Ethnic and Racial Studies, 22 (2), Pp. 447 - 62

VERTOVEC, Steven. 2009. *Transnationalism*. London & New York: Routledge, Pp. 205

VLACHOVÁ, Klára, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. 2004. *Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě*. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, Vol. 40, No. 4: 489 - 508

Internetové zdroje:

Kostlán, David. 2008. Transnacionalismus. Evropské město. In: evropskemesto.cz [online]. [cit 2013-04-10]. Dostupné z: http://www.evropskemesto.cz/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=494

Pospíšilová, Radka. 2009. Analýza: Transnacionální migrace. In: demografie.info [online]. [2013-04-10]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=661

7 Resumé

In my thesis I focused on transnational space and concept of home. Transnational migrants don't live in one place, but their activities are involved in one or more places. So it can be very difficult to determine their home because of their constant migration.

I would like to explain how transnational migrants perceive and understand home. I wanted to know how transnational migrants perceive themselves in another society and culture also. For this work I realized my research with 6 participants from Bosnia and Herzegovina and nowadays they live in Pilsen. In Bosnia and Herzegovina they have either their family or property. I decided for qualitative methods research design because they offered deeper understanding to this topic.

It was discovered, that it is really difficult for transnational migrants to say where is their home. But they can define what is home for them and what home does mean for them. Special place has family and related in determination of home. Mostly where is their family, there is home also. Via family or related is transformed perception of home.

The research discovered, that transnational migrants keep their habits and traditions from Bosnia and Herzegovina and they don't accept habits and tradition from the new country. It can be because transnational migrants are in the certain location only temporary time and they don't know where they will live in few years or how their life will look like.

8

Přílohy**Základní otázky k rozhovorům**

- 1) Kde jste se narodil v Bosně a Hercegovině?
- 2) Jak vypadalo Vaše dětství?
- 3) Jak vypadalo Vaše dospívání?
- 4) Co jste dělal před tím, než jste se rozhodl jet do ČR?
- 5) Kde jste pracoval?
- 6) Jak vypadal Váš domov v Bosně a Hercegovině?
- 7) Proč jste se rozhodl jet do ČR? Co Vás k tomu vedlo?
- 8) Co Vašemu rozhodnutí říkala rodina/přátelé?
- 9) Co jste dělal potom, když jste přijel do ČR? Jel jste hned do Plzně?
- 10) Kde jste bydlel?
- 11) Co se Vám líbí na ČR/ co se Vám nelíbí?
- 12) Co Vám přijde v ČR obvyklé/neobvyklé (např. oproti Bosně)?
- 13) Jezdíte do Bosny? Jak často?
- 14) Jak často se vídáte se svojí rodinou/přáteli z Bosny?
- 15) Co si představíte pod pojmem domov?
- 16) Co pro Vás znamená domov?
- 17) Kde se cítíte „doma“?
- 18) Jak se cítíte v ČR/Plzni?
- 19) Jaké jsou Vaše plány do budoucna ohledně pobytu v ČR?

Biografické linky (důležité události a zlomové body v životě konverzačních partnerů/ek)

Sihad

1980 – narození

2000 – 2008 – různé práce v lese, na stavbě

2008 – dozvídání se o práci v ČR

2009 – příjezd do ČR, získání práce na stavbě, setkání manželky

2010 – svatba

Georg

1974 – narození

2003 – odjezd do ČR

2004 – odjezd zpět do Bosny, poté návrat zpět do ČR

2005 – svatba, v témže roce narození dcery

Táňa

1968 – narození

1986 – ukončení studia

1986 – odjezd do Ruska

1990 – návrat z Ruska

1990 – 1998 – práce v továrně

1991 – narození syna

1994 – narození dcery

1998 – 2006 – práce na úřadě

2006 – odjezd do ČR

Elena

1979 - narození

1999 – ukončení studia

2001 - 2003 – práce jako uklízečka

2003 – setkání manžela

2004 – svatba

2005 – narození dcery

2008 – odjezd do ČR

2011 – příjezd manžela i dcery do ČR

Kamko

1947 – narození

1972 – poznání své ženy

1974 – narození syna

1981 – ztráta práce

2001 – odchod syna do ČR

2007 – odchod do ČR za synem

Vasil

1976 – narození

1991 – dokončení základní školy

1995 – stěhování do jiného města

1991 – 1995 – různé přivydělávání + chození do školy

1995 – 2006 – práce v lese, továrně

2000 – svatba

2001 – narození dcery

2006 – odjezd do ČR

2006 – dosud – práce ve stavební firmě

